

Aktivizující metody výuky v hodinách ekonomiky

Ing. Marta Tichá

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Marta TICHÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů pro SŠ**

Téma práce: **Použití aktivizujících metod ve výuce**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti aktivizující výuky.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace akčního výzkumu na SŠ.
Zpracování dat a informací a jejich využití při přípravě akčního plánu.
Ověření navržené metodiky v praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PETTY, G. Moderní vyučování. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-172-7.

SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1.

BELZ, H., SIEGRIST, M. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6.

PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.

ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Karla Hrbáčková**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **14. ledna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 14. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby 1);
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 2);
- podle § 60 3) odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 3) odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20. 4. 2010 *Tichý Martin*

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:
(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledky obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy. 2

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělu svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem mé práce je zvýšit aktivitu, samostatnost a tvořivost žáků v hodinách ekonomiky na střední škole. Zaměřuji se zejména na využití aktivizujících metod ve výuce. V teoretické části se věnuji motivaci a aktivitě žáků a faktorům, které je ovlivňují. Dále se zabývám přístupem učitele k přípravě hodin, výběrem vyučovacích metod a obsahem předmětu.

Praktická část je konstruována jako akční výzkum ve vybraných třídách na středních školách, který řeší problém s nízkou aktivitou a samostatností žáků. Výzkum pracuje s aktuálními informacemi a navrhuje možnosti řešení. Výsledek je zpracován do návrhů postupu při výuce, která kromě znalostí rozvíjí i klíčové kompetence žáků.

Klíčová slova: Motivace, aktivita, samostatnost, tvořivost, aktivizující metody.

ABSTRACT

The aim of my work is to increase the activity, independence and creativity of students in economics classes in high school. It focuses in particular on the use of activating methods in teaching. In the theoretical part, in particular motivation and activity of students and factors that affect them. Furthermore, as is access to the teachers prepare lessons, choice of teaching methods and content of subject-matter.

The practical part is designed as action research in selected classes at the high school, which solves the problem of low activity and autonomy of students. Research works with a actual information and suggests possible solutions. The result is processed into the design of the approach in teaching, which in addition to developing knowledge and key competencies of students.

Keywords: Motivation, activity, creativity, independence, activating methods in teaching.

Motto:

„Naši učitelé nesmějí být podobni sloupům u cest, jež pouze ukazují, kam jít, ale sami nejdou.“

Jan Ámos Komenský

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Karle Hrbáčkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Děkuji Střeni průmyslové škole ve Zlíně a Obchodní akademii Tomáše Bati ve Zlíně za možnost absolvování povinné pedagogické praxe a získání podkladů pro mou bakalářskou práci.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 MOTIVACE	12
1.1 VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ MOTIVACE.....	12
1.2 ZÁJEM	12
1.3 MOTIVAČNÍ FAKTORY	13
2 AKTIVITA ŽÁKŮ	15
2.1 POSTOJ ŽÁKŮ K VÝUCE.....	15
2.2 OSOBNOST.....	16
2.2.1 Charakter a temperament	16
2.2.2 Typologické rozdíly.....	16
3 UČITEL	17
3.1 OSOBNOST UČITELE	17
3.2 AKTIVIZUJÍCÍ METODY	17
3.2.1 Příprava základ úspěchu.....	18
3.2.2 Výběr vyučovacích metod.....	18
3.2.3 Sebereflexe	20
3.3 OBSAH PŘEDMĚTU	20
3.4 INSPIRACE	20
II PRAKTICKÁ ČÁST	21
4 AKČNÍ VÝZKUM	22
4.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O AKČNÍM VÝZKUMU	22
4.2 IDENTIFIKACE PROBLÉMU	23
4.3 SBĚR DAT	23
4.3.1 Pozorování.....	24
4.3.2 Rozhovor	25
4.3.3 Dotazník	27
4.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	29
4.4.1 Výsledky pozorování.....	29
4.4.2 Závěry z rozhovorů	29
4.4.3 Výsledky dotazníku	30
4.4.4 Získané informace a zjištění.....	31
5 AKČNÍ PLÁN - ČÁST I.	33
5.1 AKČNÍ PLÁN I.	33
5.2 JAK PROBĚHLA AKCE?	34
6 AKČNÍ PLÁN – ČÁST II.	35

6.1	AKČNÍ PLÁN II.....	35
6.1.1	Akce – 1. fáze.....	36
6.1.2	Akce – 2. fáze.....	40
6.1.3	Časový plán.....	43
ZÁVĚR		44
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		46
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		47
SEZNAM PŘÍLOH.....		48

ÚVOD

Ke své práci jsem si vybrala prostředí středních škol, kde jsem absolvovala odbornou praxi. Již v době, kdy jsem absolvovala pouze náslechy, zaznamenala jsem rozdíl aktivity žáků v jednotlivých třídách. Trochu mne zarazil fakt, že je stále nejoblíbenější vyučovací metodou výklad. V druhé části odborné praxe jsem se již sama dostala na místo učitele. Přestože, jsem se snažila výuku osvěžit křížovkami, doplňovačkami nebo vědomostní soutěží při samotném vysvětlování nového učiva se mi nepodařilo žáky dostatečně aktivizovat. Kromě žáků přirozeně zvědavých a komunikativních, se ostatní tvářili spíše nezúčastněně. Proto jsem se rozhodla, že najdu hlavní příčiny nízké aktivity žáků na střední škole a zamyslím se i nad tím, jak mohu tuto situaci zlepšit sama, svým přístupem.

K nalezení řešení jsem si vybrala akční výzkum a z něj získané informace, zpracuji do metodiky výuky, která by měla žáky aktivizovat. Metodika by měla být využitelná i v dalších letech, kdy do školy nastoupí noví žáci. Mělo by jít tedy o jakýsi recept či návod jak s žáky pracovat, aby byli sami aktivní ve výuce a nejen příjemci informací. Důležitou součástí by pak kromě získávání a procvičování nových poznatků mělo být i rozvíjení klíčových kompetencí jako je komunikace, spolupráce či kritické myšlení.

Abychom, ale mohli pochopit, co se v žácích odehrává při výuce, musíme se v teoretické části zamyslet nad pojmy, jako je motivace, aktivita a funkce učitele v hodinách.

Cílem mé práce by tedy mělo být nalezení správné cesty k aktivizaci většiny žáků ve třídě, a to zejména v hodinách ekonomiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MOTIVACE

„Není-li přítomna dostatečná motivace, uspokojivé učení ve škole pravděpodobně neproběhne.“ (Fontana, 2003, s. 153)

Jak vyplývá z citátu, abychom se věnovali nějaké činnosti, potřebujeme hybný moment tedy motivaci. Jde o nějaký impuls, který nás přiměje konat. Jaká je tedy motivace žáků učit se? Jaké impulsy je vedou k tomu, aby se zapojili do výuky a aktivně se podíleli na hodinách? Co všechno je může ovlivňovat? Je toho jistě celá řada a naše pozornost se teď bude zaměřovat na to, co se děje ve třídě a jak je možné motivaci žáků k aktivitě v hodinách posilovat.

1.1 Vnější a vnitřní motivace

Nejdříve si musíme uvědomit, že motivaci můžeme rozdělit na vnitřní a vnější. Podle Cangelosiho (2006) vnitřně motivovaní žáci vnímají aktivní účast na hodinách jako něco přínosného pro ně samé. U vnější motivace chtějí žáci získat odměnu nebo se naopak vyhnout nepříjemným důsledkům.

Je samozřejmě lepší budovat a posilovat vnitřní motivaci žáků, a to zejména aktivní účastí na učebních činnostech, které jim pomohou dosáhnout uspokojení jejich potřeb (Cangelosi, 2006), ale vnější motivací, může učitel znásobit celkový efekt svého snažení.

1.2 Zájem

Dalším úkolem učitele v hodinách je vzbudit u žáků zájem. Podle Čápa a Mareše (2001) je zájem již získaná motivace tedy ten základní impuls činnosti. Může se nám zdát, že pokud získáme, zájem žáků o výuky máme vyhráno. Žáci začnou pracovat a budou se sami zajímat o nové učivo. Asi všichni tušíme, že tak jednoduše to nefunguje. Zájem je tedy důležitým, ale jistě ne jediným impulsem žáků učit se. Petty (2006) to shrnuje do několika bodů:

1. Věci, které se učím, se mi hodí
2. Kvalifikace, kterou získám, se mi hodí

3. Dobré výsledky mi zvyšují sebevědomí
4. Dobré výsledky vyvolají pozitivní pohled učitele a spolužáků na mne
5. Špatné výsledky budou mít pro mne nepříjemné důsledky
6. Věci, které se učím, jsou zajímavé
7. Vyučování je zábavné

Vidíme, že žáky může vést k učení mnohem více impulsů, a to jsme jistě nevyjmenovali všechny. Každý člověk je jiný a má jiný pohled na svět. To co jednomu připadá zajímavé, může druhému připadat nudné. Proto je úkol učitele tak těžký, vzbudit v tak různorodé skupině individualit, jakou třída bezesporu je, zájem právě o probírané téma.

Jak uvádí Dagmar Sitná (2009) již při přípravě vyučovací hodiny musíme mít na paměti různé druhy a způsoby motivace a podle možností je pak v hodinách využívat. Způsobů jak žáky motivovat je celá řada, ale důležité je hlavně sledovat základní motivační faktory, o kterých se zmíním v další kapitole.

1.3 Motivační faktory

Stejně jako Sitná (2009) upozorňuje na nutnost dobré přípravy a využívání různých metod a způsobů motivace, tak Petty (2006) připomíná důležitost sebereflexe a kontrolních otázek, které si má učitel pokládat. V oblasti motivace jde o motivační faktory, které si lze zapamatovat pomocí mnemotechnické pomůcky FOCUS. Ta připomíná, které uvedené faktory by měl mít učitele stále na zřeteli.

Motivační faktory podle Pettyho (2006) a otázky k sebereflexi:

- FANTAZIE – zajímavosti a využití učitelovi kreativity.
 - Jsou vaše hodiny proměnlivé a zábavné?
 - Souvisí výuka s životem žáků a dáváte jí osobní rozměr?
 - Můžou žáci projevit svou tvořivost a kreativitu?

- OCENĚNÍ – pocit úspěchu, plodí touhu po dalším úspěchu.
 - Dostává se žákům často pochvaly a povzbuzení?
 - Jsou úspěchy žáků oceněny co nejdřív poté, co jich bylo dosaženo?

- CÍLE – dosažitelné a jasné budoucí schopnosti a dovednosti žáků.
 - Pokládají žáci cíle, které si učitel stanoví za dosažitelné?
 - Testujete pravidelně a zjišťujete, jestli žáci porozuměli učivu?
 - Pokud se žák neučí, jsou pro něj důsledky dostatečně nepříjemné, aby ho motivovaly?

- ÚSPĚCH – dobrý pocit z dobře odvedené práce.
 - Vyhovuje tempo a úroveň výuky žákům?
 - Mají všichni žáci, pokud se učí možnost dosahovat úspěch?

- SMYSL – smysluplnost konání je obrovskou motivací.
 - Chápu žáci osobní výhody, které studiem získají?
 - Uvědomují si žáci význam svého pracovního uplatnění?
 - Umí učitel aktivně prodat to, co učí?

Pokud si budeme pravidelně odpovídat na tyto otázky a snažit se o jejich kladné plnění, pak je velká šance, že naši žáci budou aktivní a výuka je bude bavit.

2 AKTIVITA ŽÁKŮ

2.1 Postoj žáků k výuce

Hrubá (2010) ve svém článku uvádí výsledky sociologického výzkumu:

„Co žáky baví? Nejlépe hodnotí tři zábavné prvky: poutavý výklad v některých předmětech, výuku na počítačích a přestávky spojené se zábavou se spolužáky. Zamlouvají se jim také hodiny tělesné výchovy, hodiny s oblíbeným učitelem, diskuse a besedy či exkurze, praktická cvičení nebo projektová výuka. Prvky vyučování, které souvisejí s vlastní aktivitou (kreativní a samostatná práce nebo prezentace), byly uváděny znatelně méně často. Je otázkou, zda je to z pohodlnosti, anebo z nedostatku zkušenosti s těmito formami učení.

Co žákům vadí? Výrazně nejvíce nezáživná a nezajímavá výuka, se značným odstupem pak chování některých spolužáků k jiným a nespravedlnost učitelů, jejich známkování. Chování spolužáků zřejmě představuje značný problém, protože se objevuje i v dalších položkách, jako je neukázněnost a vyrušování nebo chování k učitelům. Biflování a dril, povýšené chování některých učitelů, nedodržování dohod, ponižování žáků, hodně povinností a úkolů, příkazy a zákazy, tuhý režim – i to jsou relativně časté nářky žáků. Pořadí těchto prvků se samozřejmě liší nejen podle typu školy, ale také podle prospěchu žáků.“

V předešlém odstavci jsme se dozvěděli, co si myslí žáci o výuce ve škole. Zjistili jsme, že žáky nebaví, když jsou učitelé nespravedliví, otravuje je nezáživná a nudná výuka a chtěli by, aby je škola bavila. Naopak chtějí rozmanitost, volnost a diskusi. (Hrubá, 2010)

Z průzkumu, můžeme usuzovat, že dnešní žáci chtějí být aktivní. Mají zájem o to být součástí výuky a chtějí, aby jejich názory někdo poslouchal. Víme, že aktivita v hodinách musí být řízená učitelem. Chceme, aby žáci byli kreativní a tvořiví, aby uměli říci svůj názor a kriticky se zamýšleli nad problémy, ale vše musí být učitelem vedeno správným směrem. Jde o to, využít potenciál žáků ve výuce k probíranému tématu.

Aktivita žáků tedy znamená činnost jednotlivců v hodinách, v určitém čase, prostředí a kolektivu spolužáků za účelem naučit se nové poznatky, které jsou součástí probírané látky. Samotnou aktivitu každého jednotlivce, ale jistě ovlivňuje i jeho osobnost. Podle Čápa a Mareše (2001) je složitým subsystémem osobnosti buď aktivnost, nebo pasivnost.

2.2 Osobnost

„ Je-li osobnost zčásti výsledkem dědičnosti, pak má působení učitele své zřejmé meze.“(Fontana, 2003, s. 187)

Již v kapitole o motivaci jsem se zmínila, že učitel má těžkou úlohu ve třídě, která je složena z různých individualit. Osobnost člověka je právě jeho individualita, jeho odlišnost od ostatních. Ovlivňuje ji dědičnost a výchova jak zmiňuje i ve své knize David Fontana (2003).

2.2.1 Charakter a temperament

Dědičnost i výchova ovlivňují i tak zvané rysy osobnosti. Některé rysy osobnosti získáme dědičností a některé jsou ovlivněny působením prostředí, ve kterém jsme vyrůstali (Čáp, Mareš, 2001). I škola se podílí na výchově žáků a učitel je jejím hlavním zprostředkovatelem.

Součástí osobnosti jsou charakter a temperament. „*Temperament označuje tu část osobnosti, která je určována převážně biologicky a projevuje se hlavně způsobem citového reagování. Charakter pak označuje druhou část, která je determinována převážně sociálně a má společenský, zejména morální význam. Obě se však vzájemně prostupují.*“ (Čáp, Mareš 2001, s. 162)

2.2.2 Typologické rozdíly

Individualita neboli typ člověka je podle Čápa a Mareše (2001) vždy ovlivněna specifickými psychickými vlastnostmi. Žáci, kteří s námi v hodinách komunikují, jsou spíše extroverti s verbálními schopnostmi. Naopak introverti se ve třídě příliš neprojevují. Nebudu se zde zabývat konkrétním rozdělením, protože ve většině lidí bychom našli více typů osobností.

Pro učitele je důležité uvědomovat si typové rozdíly mezi žáky a snažit se umožnit všem žákům prokázat své schopnosti. Jde o to, dát žákům, různé možnosti projevit své znalosti a schopnosti využitím celé škály vyučovacích metod.

3 UČITEL

V předchozích dvou kapitolách jsem se zmínila o tom, co ovlivňuje motivaci a aktivitu žáků. Nyní bych se ráda zaměřila na učitele. Jak tuto aktivitu může ovlivnit učitel, jeho osobnost, strategie, metody a obsah jeho předmětu.

3.1 Osobnost učitele

Každý učitel je především, normální člověk a jeho osobnost je dána stejně jako u žáků dědičností a výchovou. (Fontana, 2003) A právě jeho individuální osobnost ovlivňuje jeho přístup k žákům v hodinách. Existují sice teoretické znalosti o tom, jak by se měl správný učitel chovat k žákům a jak řešit situace ve třídě, ale každý člověk tyto znalosti použije v souladu se svým pohledem na svět, svým temperamentem a charakterem a vytvoří si tak svůj individuální styl vyučování. Přesto bychom mohli obecně vyučovací styl učitele rozdělit do tří typů podle Dytrtové a Krhutové (2009) na:

- **Manažerský styl** – efektivní, systematická organizace a zpětná vazba
- **Facilitační styl** – vnímavý, se zájmem o žáka, důraz klade na individuální výuku
- **Pragmatický styl** – zaměřen na cíle a dosažení znalostí a jejich aplikaci

Jde o obecné rozdělení, protože většině učitelů se v jejich individuálním stylu promítá kombinace těchto typů. Výsledkem účinného přístupu učitele k žákům by měl být dobrý vztah učitel-žák, založený na osobní autoritě učitele. Také je to jednou s podmínek udržení kázně a vytvoření pracovní atmosféry ve třídě. (Petty, 2006)

3.2 Aktivizující metody

Další podmínkou funkční třídy je dobrá příprava učitele na hodinu s vhodným výběrem vyučovacích metod. Petty ve své knize (2006) zmiňuje efektivitu hodin, která vychází ze správně koncipovaného učebního plánu a organizačních schopností učitele. Mělo by se tedy jednat o cyklický proces, který začíná stanovením cílů, pokračuje přes plán jak těchto

cílů dosáhnout, dále navazuje samotná činnost v hodinách a na závěr tohoto cyklu by měla proběhnout sebereflexe odvedené práce.

3.2.1 Příprava základ úspěchu

Pojetí vyučování jednotlivými učiteli ovlivňuje i jejich přípravu do hodin. Učitel pracuje s daným obsahem učiva a volbou metod a organizačních forem. Měl by vnímat žáka jako aktivního partnera a v hodinách rozvíjet jeho komunikativní dovednost. (Kolář, Šikulová 2007)

Prvním krokem učitele je stanovení cílů hodiny. Dílčí cíle obsahují jak znalosti, které by se žáci měli naučit, tak dovednosti, které by měli ovládat. Vědomosti tvoří podstatnou část učiva, dovednosti pak jsou další nezbytnou složkou k rozvíjení klíčových kompetencí žáků. (Chudý, Kašpárková 2007)

Rozvíjení těchto kompetencí můžeme dosáhnout využitím takových metod, které budou žáky bavit, stanou se aktivní součástí hodiny a v neposlední řadě dojde k naplnění stanovených cílů. „*Podstatou je především tvořivost učitele.*“ (Chudý, Kašpárková 2007, s. 68)

3.2.2 Výběr vyučovacích metod

Které vyučovací metody jsou tedy k dispozici? Jak uvádí Chudý a Kašpárková (2007) můžeme vybírat s klasických, aktivizujících a komplexních metod. Do klasických metod řadíme například výklad, přednášku, instruktáž či laboratorní experimentování. Do aktivizujících, metody diskusní, problémové úlohy, inscenační a situační metody a didaktické hry. Komplexní metody pak mohou být projekty, výuka podporovaná počítačem či samostatné práce.

Dagmar Sitná (2009) se ve své knize zabývá metodami aktivního vyučování a rozděluje je na metody skupinové a ostatní, dále na pedagogické hry a hry pro rychlé opakování. Tyto metody mi připadají velmi inspirující a v knize se můžeme dočíst veškeré podrobnosti o použití každé z metod ve výuce.

Sitná (4) uvádí tyto metody:

RYCHLÉ HRÝ

- Řekni víc
- Tenis
- Výstava
- Soutěže
- TV a rozhlasové soutěže

SKUPINOVÉ METODY

- Brainstorming
- Snowbaling
- Buzz Groups
- Hraní rolí
- Rounds
- Carousel
- Návštěvníci
- Diskuze
- Debata
- Případová studie
- Akvárium
- Mentální mapování

OSTATNÍ METODY

- Seminář
- Prezentace
- Prohlášení/Výroky/Výsledky
- Jeden proti všem
- Svědectví
- Práce s textem

PEDAGOGICKÉ HRÝ

- Rozhodni se
- Co se hodí
- To si myslím
- Správný postup
- Rozdílné pohledy
- Výukový kvíz

3.2.3 Sebereflexe

Sebereflexe je, jak uvádí Petlák (In Dytrtová, Krhutová (2009)), vnitřní proces, který pomáhá učiteli uvědomovat si své chování, myšlení své názory a postoje. Patří neoddělitelně k práci učitele a pomáhá mu zefektivňovat proces učení. Petty (2006) mluví o učení ze zkušeností v reflexním učebním cyklu. Jedná se o proces, který zahrnuje praxi učitele ve třídě, navazuje posuzování efektivity výuky a kladení si otázek Proč? a snaha si odpovědět jak bych se mohl/a zlepšit. Důležité je být při procesu sebereflexe upřímný a otevřený.

3.3 Obsah předmětu

Neopomenutelnou součástí vyučování, která ovlivňuje učitele je i obsah předmětu. MŠMT stanovuje Rámcový vzdělávací program (RVP) a z něj vycházejí Školní vzdělávací programy (ŠVP). (Školský zákon č. 561/2004)

ŠVP obsahuje i učební plány a rozpis učiva i dovedností, které by měl žák po absolvování studia získat. Je tedy zřejmé, že ŠVP ovlivňuje i výběr obsahu konkrétního učiva, které učitel chystá pro své žáky. Velké množství znalostí pak může ovlivnit i přístup učitele k výuce a k přípravě hodin. Nemalou měrou zde působí i ostatní povinnosti učitele, které má v popisu své práce a které mu berou čas na kvalitní přípravu zajímavých vyučovacích hodin.

3.4 Inspirace

I přes všechny tyto překážky, jaké jsem vyjmenovala v předchozích kapitolách, by práce učitele měla směřovat k zajímavé a podnětné výuce. Dnes existuje spousta informačních zdrojů, kde se učitelé mohou inspirovat a nalézat materiály využitelné ve svých hodinách. Měli bychom využít zdrojů jako je internet, časopisy, knihy a podobný materiál a hledat v nich inspiraci a návody, které jsme ještě nevyzkoušeli.

Velmi inspirující mi připadají i myšlenky alternativních škol jako jsou Montessori, Daltonská škola aj. Pro příklad Karel Rýdl (2006) ve své knize uvádí hlavní Montessori myšlenky jako je objevování, přirozená tvořivost a učení v postupných krocích. Je jenom na učiteli jak tyto myšlenky využije při přípravě svých hodin.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 AKČNÍ VÝZKUM

Akční výzkum je metoda, která pomáhá řešit problémy v každodenní pedagogické praxi. Protože jsem se chtěla zabývat takovým tématem, které je s praxí úzce spojeno, vybrala jsem si právě tento typ výzkumu. Doufám, že výsledky mé práce budou použitelné v běžných hodinách při výuce na střední škole.

4.1 Základní informace o akčním výzkumu

Cíl výzkumu:

Zlepšit práci a aktivitu žáků v hodinách. Naučit žáky samostatnosti a rozvíjet klíčové kompetence žáků, zejména komunikaci, spolupráci a tvořivost.

Místo výzkumu:

Školy: Střední průmyslová škola Zlín

Obchodní akademie Tomáše Bati a Vyšší odborná škola Zlín

Předmět: Ekonomika

Třídy: 1., 3. a 4. ročníky

Zaměření výzkumu:

Ve výzkumu bych se ráda zaměřila na postoj žáků k výuce a příčiny nízké aktivity v hodinách a cílem je nalézt způsob jak lze žáky v hodinách více aktivizovat a zlepšit jejich přístup k učení v hodinách ekonomiky.

Techniky sběru dat:

Pozorování při vlastní výuce (praxi), rozhovor s učitelkami ekonomiky a doplňující dotazník postojů žáků k výuce.

4.2 Identifikace problému

Při své praxi na středních školách jsem sledovala výuku na hodinách ekonomiky a zarazil mne fakt, jak málo žáků se zapojuje do aktivit ve třídě a reaguje na výklad učitelky. Protože jsem se s tím setkala ve většině tříd, které jsem navštívila, začala jsem si klást otázky:

- Jak zvýšit aktivitu žáků v hodinách ekonomiky?
- Jak zvýšit zájem žáků o to být součástí hodiny a nejen pasivním posluchačem?
- Co mohu udělat proto, aby hodiny žáky bavili?
- Co mohu udělat jinak, abych žáky více aktivizovala?
- Co by se mělo změnit, abych žáky zaujala?
- Jak nadchnout žáky pro ekonomické předměty?

Abych si na tyto otázky mohla odpovědět, potřebovala jsem získat další informace. Proto jsem si stanovila potřeby výzkumu:

1. vědět více o běžné výuce v těchto třídách
2. znát metody, které učitelé nejčastěji používají k vyučování
3. znát přístup žáků ke studiu
4. znát názory učitelů na metody výuky v těchto třídách
5. znát obsah předmětů ekonomiky – učební plány

4.3 Sběr dat

Abychom naplnily potřeby výzkumu, je nezbytné získat dostatečné množství informací. Použijeme-li triangulaci metod, vyhneme se unáhleným závěrům. K výzkumu využijeme tyto tři metody:

1. pozorování
2. rozhovor
3. dotazník

4.3.1 Pozorování

Metodu pozorování jsem si vybrala jako první a základní metodu. Na podkladě pozorování v hodinách jsem si uvědomila, že existuje problém s aktivitou v hodinách. Je to jednoduchá metoda jak získat velmi důležité informace. Při výuce si můžeme všimnout toho, jak žáci reagují v jednotlivých situacích. K pozorování ve třídách jsem si sestavila jednoduchý pozorovací plán, podle kterého jsem sledovala situaci ve třídě.

Plán pozorování:

1. počet žáků ve třídě, vybavení učebny, denní doba vyučování
2. přístup učitele - volba vyučovacích metod, komunikace se žáky, zaujetí pro předmět
3. přístup žáků – pozornost, plnění úkolů, reakce na učitele, kázeň v hodinách

Výsledky pozorování:

1. Údaje o třídě: V každé třídě je 20 – 25 žáků. Vybavení učeben je od nejzákladnějšího vybavení, jako je křídlová tabule až po učebnu vybavenou plátnem a počítačem s tabulí na fixy. Denní doba v hodinách byla různorodá v průběhu celého dne. Nejčastěji se ale žáci učí ekonomiku 4,5 a 6 hodinu, tedy v rozmezí 10:50 do 14:15 hodin.
2. Přístup učitele: Většina volí metodu výkladu. Používají příklady z praxe a příběhy ze života. Jako zpětná vazba je využíváno zkoušení a písemné práce. Některé z učitelů kladou žákům otázky a zhruba 20-30% třídy zareaguje. Zápisky píšou na tabuli nebo je žákům diktují. Jedna učitelka s žáky příliš nekomunikovala a volila metodu vysvětlování a výkladu. Motivaci nejčastěji vytváří příklady a příběhy z praxe.
3. Přístup žáků: Většina třídy věnovala učitelkám pozornost v době zápisů. Po většinu času se, ale přes polovinu žáků tvářilo nezúčastněně a znuděně. Příběhy žáky zaujali, ale učitelce už většinou nezbyl čas na dokončení probíraného tématu a zopakování. Žáci na učitele většinou příliš nereagovali, kromě pár aktivních jedinců. Kázeň v hodinách byla dobrá, jen občas se žáci bavili.

4.3.2 Rozhovor

K získání dalších informací jsem zvolila rozhovor. Uskutečnila jsem dva rozhovory s učitelkami ekonomiky ve třídách, kde jsem se zúčastnila výuky.

ROZHOVOR č. 1: U1= učitelka S= studentka (Marta Tichá)

S: Jak byste hodnotila aktivitu žáků při výuce?

U1: Jsou třídy aktivní a méně aktivnější, tato třída je takový střed. Řekla bych, že by mohli být aktivnější. Vy aktivizujete třeba 4 lidi, a ty se zapíší jako aktivní a bohužel ti ostatní už se ani nesnaží. Když se snažím, aktivizovat ty ostatní, kteří jsou ustrašení, řeknu těm 4, kteří se často hlásí, ať teď si odpočinou a dají příležitost těm druhým, tak zas trpí ti čtyři. Proto všem říkám, ať se nebojí mluvit, i když vždy neodpoví správně.

S: V čem si myslíte, že je asi problém u těch žáků co se nezapojují?

U1: To jsou typy lidí, kterým je to jedno, oni si to odsedí a jdou domů. Některé na tuto školu poslali rodiče anebo teprve na škole zjistili, že je ekonomika nezajímá.

S: A vyhovovalo by vám více, kdyby se žáci zapojovali v hodinách?

U1: No určitě, já nemám ráda ten monolog, kdy to musím sama odpřednášet. Já jim často říkám pojďme si o tom povídat a těmi příběhy jim připodobňuji, co oni můžou znát ve svých letech ze svého okolí a od rodičů.

S: Takže myslíte, že aktivita při výuce je přínosná?

U1: Samozřejmě, protože aby to tam jen tak odseděli a odposlouchali to je k ničemu. Ale aktivizovat všech 30 žáků, to nebudete ideální.

S: Zdá se Vám, že žáci jsou komunikativní a umějí se vyjadřovat?

U1: Všeobecně mládež se dnes moc vyjadřovat neumí, protože nechtou a jen si posílají sms ve zkratkách. I jejich vyjadřování je zkratkovité, ale zase to nemůžete říci o všech, ale o většině ano a v porovnání s žáky před 10 lety je to horší.

S: A když se jich na něco ptáte, odpovídají celou větou nebo to jen tak hážou?

U1: Jak kdo, ale když použiju vašeho termínu tak to spíš hážou. Já se teda přiznám, že když s nimi pracuji tak netrvám na tom, aby odpovídali celou větou, a jsem vděčná i za jednoduchou odpověď.

S: A to co říkají, umějí vysvětlit?

U1: Umí někdo, když řeknu zase ty čtyři, až šest to po svém umí vysvětlit.

ROZHOVOR č. 2: U2= učitelka S= studentka (Marta Tichá)

S: Jak byste hodnotila aktivitu žáků při výuce?

U2: Při výuce mi spíše vyhovuje, když jsou žáci v klidu a poslouchají výklad. Zápisky jim buď diktují, nebo ti chytřejší si je chtějí dělat sami, tak to se taky učí, během toho psaní.

S: Myslíte si, že žáci se nechtějí zapojovat do výuky nebo například diskutovat apod.?

U2: Tak to oni by i diskutovali, ale většinou se to snaží zneužít na zdržování v hodinách.

S: A vyhovovalo by vám více, kdyby se žáci zapojovali v hodinách?

U2: Jak už jsem řekla, mám radši, když mi v hodinách moc nevykřikují, ale u výpočtů příkladů mi nevadí, když se poradí ve dvojici. Nejlépe kdyby se projevovali při zkoušení.

S: Takže myslíte, že aktivita při výuce není přínosná?

U2: Myslím, že příliš aktivity v hodinách žáky odpoutává od úkolů a narušuje to hodinu.

S: Zdá se Vám, že žáci jsou komunikativní a umějí se vyjadřovat?

U2: No je to horší, než to bývalo dříve. Dnes se jim moc nechce učit a vyjadřovat se moc neumí.

4.3.3 Dotazník

Jako třetí metodu jsem využila dotazník, který jsem se snažila zachytit pohled žáků na studium a na sebe sama.

Ukázka dotazníku.

1. Pro studium na této škole jsem se rozhodl(a) sám(a):	ANO	NE
2. Ekonomické předměty mi připadají zajímavé:	ANO	NE
3. Raději poslouchám, než mluvím:	ANO	NE
4. Jsem spíše aktivní typ:	ANO	NE
5. Mám problém vystoupit před kolektivem:	ANO	NE
6. Na ZŠ už jsem si vyzkoušel(a) práci ve skupině:	ANO	NE
7. Rád(a) zkouším nové věci:	ANO	NE

Výsledky:

Šetření se zúčastnilo 61 žáků.

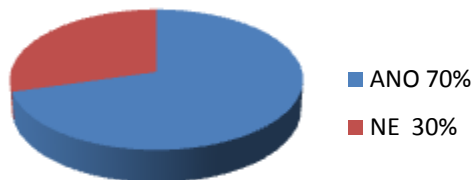
Pro studium na této škole jsem se rozhodl(a) sám(a):

Ekonomické předměty mi připadají zajímavé:

**Raději poslouchám,
než mluvím:**

**Jsem spíše aktivní
typ:**

**Mám problém
vystoupit před
kolektivem:**

**Na ZŠ už jsem si
vyzkoušel práci ve
skupině:**

**Rád(a) zkouším
nové věci:**

4.4 Interpretace výsledků

4.4.1 Výsledky pozorování

Výsledky pozorování jsou jistě ovlivněny mým subjektivním pohledem na výuku. Protože, ještě nemám, dostatečné zkušenosti z praxe srovnávám, tyto výsledky s tím, jak by to mělo vypadat podle mých představ.

Výsledky mého pozorování:

- učitelé využívají stále stejných vyučovacích metod
- žáci nejsou dostatečně zapojeni do činností v hodině, a proto se nudí
- učebny nejsou nejmodernější, ale jejich vybavení je dostačující
- učivo se málo procvičuje a aplikuje
- žáci nejsou komunikativní a tvořiví (pozn. možná z nedostatku příležitostí)

4.4.2 Závěry z rozhovorů

Po rozhovoru se dvěma učitelkami ekonomiky, jsem byla mírně rozpačitá z jejich postojů k výuce a hlavně ve škále vyučovacích metod. V dnešní době více jak 20 let po revoluci, zjišťuji, že se žáci učí ve většině případů stejně jako dříve. Tudíž hlavní metodou je výklad a od žáků se vyžaduje poslech. Využívají sice k lepšímu pochopení příběhy a příklady, ale stačí jim, když se do hodiny zapojí 6 žáků.

Mé závěry z rozhovorů:

- stále stejný program hodin znamená jednodušší přípravu pro učitele
- velké množství obsahu učiva – množství znalostí je přednější než klíčové kompetence žáků
- strach používat aktivizující metody z důvodů časové náročnosti a možné nízké kázně žáků v hodinách
- učitelé nechtějí poslouchat názory žáků, myslí si, že k ekonomice nepatří diskuze
- učitelky jsou přesvědčeny, že nízká aktivita vyplývá z postoje žáků k učení, škole a předmětu

4.4.3 Výsledky dotazníku

K objektivnímu pohledu na problémy v těchto třídách jsem využila ještě metodu dotazníku, kterou jsem zjišťovala, jaký je postoj žáků ke škole a k ekonomice, jestli se považují za aktivní nebo pasivní a jaké jsou jejich zkušenosti se skupinovou prací a novými prvky ve výuce.

Interpretace výsledků dotazníku:

otázka č. 1. - Pro studium na této škole jsem se rozhodl(a) sám(a)?

pro ANO 82% NE 18%

- 82% z dotazovaných žáků je na škole dobrovolně a spolupráce v hodinách tedy není vyloučena, naopak nám toto číslo, slibuje téměř 80% zájem o výuku

otázka č. 2. Ekonomické předměty mi připadají zajímavé?

pro ANO 59 % NE 41%

- zde je to hodně vyrovnané, je třeba podpořit zájem o předmět a využít většiny dobrovolně studujících

otázka č. 3. Raději poslouchám, než mluvím?

pro ANO 70 % NE 30 %

- vidíme, že žáci jsou spíše nakloněni pasivní činnosti, to je výzva pro učitele pokusit se to změnit

otázka č. 4. Jsem spíše aktivní typ?

pro ANO 57 % NE 43 %

- přestože, 70 % žáků raději poslouchá, což je spíše pasivní činnost, tak téměř 60 % žáků se považuje za aktivní typy – toho by měl učitel využít a probudit aktivní žáky k činnosti

otázka č. 5. Mám problém vystoupit před kolektivem?

pro ANO 36 % NE 64 %

- tento výsledek koresponduje s aktivními typy, žáci ve většině případů nemají problém vystoupit před své spolužáky – toho lze využít ve skupinové práci, při prezentacích či diskusích

otázka č. 6. Na ZŠ už jsem si vyzkoušel(a) práci ve skupině?

pro ANO 85% NE 15%

- velká většina už si na ZŠ vyzkoušela práci ve skupině – na to by se mělo na SŠ navázat

otázka č. 7. Rád(a) zkouším nové věci?

pro ANO 87 % NE 13 %

- žáci se nebrání novým věcem a změnám – opět učitel toho může využívat pro zajímavou výuku s novými prvky a zařazování nových metod výuky

4.4.4 Získané informace a zjištění

Ze získaných informací vyplývá, že žáci nejsou pasivní a nekomunikativní. Sami sebe vidí spíše jako aktivní typy a nemají problémy se svou prezentací před kolektivem. Jak vyplývá z průzkumu, velká většina studuje dobrovolně a i ekonomické předměty mají 60% podporu žáků. Protože většina ráda zkouší nové věci a má i zkušenosti se skupinovou prací, je zde velká pravděpodobnost, že pokud jako učitel změním svůj přístup a program hodiny bude zajímavý, je možné žáky aktivizovat a zapojit do výuky.

Bohužel přístup učitelek mi připadá monotónní a nezajímavý. Program hodin je stále stejný a nenutí žáky komunikovat a přemýšlet. Jedinými výjimkami jsou příklady na výpočty. Jedna z učitelek sice s žáky komunikuje, ale po většinu času mluví sama a žáci jsou pouze pasivními posluchači. Jisté nedostatky shledávám i v organizaci hodiny. Hlavně postrádám procvičování a aplikaci znalostí.

V moci učitele je změnit svůj přístup a postoj a tím se pokusit o vytvoření spokojené, aktivní a komunikativní třídy. Vhodným výběrem metod a činností, má učitel možnost třídu aktivizovat a zaujmout. Všechny činnosti však musí být dobře naplánovány a připraveny. V hodinách pak působí učitel jako průvodce a manažer. Žáci můžou diskutovat, pracovat ve skupinách či samostatně na zadaných úkolech, ale vždy pod dohledem učitele. Proto by měl učitel klást velký důraz na přípravu hodin a po skončení vyučování na vyhodnocení činností v hodině.

5 AKČNÍ PLÁN - ČÁST I.

V této části budu pracovat se zjištěnými informacemi a zpracuji plán akce na změnu práce učitele ve třídách. Víím, že vždy není možné zaujmout všechny žáky, ale jako učitel se o to musím alespoň pokusit.

5.1 Akční plán I.

Při své praxi na SŠ jsem se si vytvořila program hodiny tak, aby v něm byly obsaženy, motivační faktory a zařadila jsem i aktivizující metody výuky.

Příklady programů hodin ekonomiky:

1. hodina:	Opakování – vědomostní kvíz (soutěžily proti sobě dvě poloviny třídy) Nové učivo – výklad + otázky + graf Cvičný příklad – na procvičení právě probraného učiva
2. hodina:	Opakování z minulé hodiny – křížovka Nové učivo – výklad s příklady z praxe Procvičování – cvičný příklad samostatná práce + společná kontrola
3. hodina	Opakování – test Práce ve dvojicích – na probrané učivo z posledních dvou hodin Pedagogická hra – Řekni, co tam patří?
4. hodina	Opakování – hra: Najdi rozdíl, mezi ... Nové učivo – výklad + otázky a odpovědi Procvičování – Konkrétní příklad z praxe
5. hodina	Opakování – Brainstorming Nové učivo – výklad s příklady Procvičování – pracovní list (aplikace učiva)

5.2 Jak proběhla akce?

Jak je vidět s tabulky program mých hodin měl základní stavbu ve třech bodech.

Program hodiny:

1. Opakování
2. Nové učivo
3. Procvičování a aplikace

ad 1) K opakování jsem používala motivační krátké metody, jako jsou křížovky, doplňovačky, kvízy apod. Tyto aktivity vykonávali všichni žáci rádi, a pokud bych je měla hodnotit, měla jsem z nich dobrý pocit, protože téměř všichni se zapojili do práce. Jedná se o krátké zpestření výuky, které nám pomůže zopakovat učivo z minulé hodiny, abychom měli na co navázat. Při použití metody brainstormingu, kdy měli žáci sdělovat své návrhy, jsem se setkala s malým zájmem.

ad 2) K výuce nového učiva jsem většinou používala výklad, příklady z praxe, vysvětlování pomocí grafů či nákresů na tabuli. V průběhu vysvětlování jsem se snažila žáky aktivně zapojit otázkami na zamyšlení nebo aplikací znalostí na příklady. Zde jsem už, ale zaznamenala velmi malou odezvu (zhruba 20-30% třídy). Komunikace se žáky byla spíše jednoslovná a do vysvětlování svých odpovědí se jim moc nechtělo.

ad 3) Na procvičování jsem používala pracovní listy, kde se žáci měli snažit využít právě získaných znalostí. Aplikovat své znalosti na konkrétní příklady, jim ale činilo spíše obtíže anebo se jim do toho příliš nechtělo.

Zhodnocení akce:

Výsledkem této akce je fakt, že žáky baví plnit krátké a nenáročné úkoly, pokud po nich nevyžadují příliš mnoho aktivity a přemýšlení. Tuto akci považuji za nedostatečnou. Pro další zvýšení aktivity v těchto třídách je nutná nová akce, která bude zavádět změny postupně a systematicky. V následující kapitole tedy zpracujeme nový akční plán pro výuku.

Jak tedy zvýšit aktivitu a zájem žáků tvořit a přemýšlet?

6 AKČNÍ PLÁN – ČÁST II.

Proč je potřeba zlepšit akci? Přesto, že jsem se snažila žáky aktivizovat otázkami, brainstormingem či příklady, nebyli ochotni příliš přemýšlet či tvořit návrhy konkrétních příkladů. Důvodů může být několik:

- žáci nejsou zvyklí pracovat s těmito metodami
- žáci nejsou ochotni přemýšlet a namáhat se
- žáci nejsou dostatečně motivováni
- žáci se bojí říci nahlas svůj názor či návrh
- žáci mají nedostatečné znalosti a vědomosti

Pokud budu sestavovat nový akční plán, musím brát v úvahu všechny výše jmenované důvody. Proto by můj plán měl:

1. naučit žáky pracovat s aktivizujícími metodami a to postupně od nejjednodušších až po ty složitější
2. motivovat žáky přemýšlet jak kriticky tak tvořivě
3. pokusit se žáky tématy zaujmout a vtáhnout do hodiny
4. povzbuzovat žáky aby se nebáli říkat nahlas své názory, vyslechnout je a nezesměšňovat
5. otestovat úroveň znalostí žáků a neustálým opakováním upevňovat nové znalosti

6.1 Akční plán II.

Abych mohla splnit všech 5 bodů, které by můj plán měl mít, budu postupovat ve dvou fázích. V první fázi plánu budu žákům představovat, jednotlivé aktivizující metody a jejich pravidla. Budu používat krátkých motivačních her k osvěžení hodin. Ke každému tématu se pokusím hledat reálné praktické příběhy či příklady se kterými by mohli mít zkušenosti i žáci. Žáci dostanou prostor na své názory. Nejprve písemně a později ústně. Otestuji si

jejich dosavadní znalosti, aby nové vědomosti měly na co navazovat. Opakování by se mělo stát pravidelnou součástí hodin, protože jak víme naše paměť, je velmi děravá.

Ve druhé fázi bychom měli navázat na to, co vybudujeme v první fázi. Žáci už se setkali s jednotlivými metodami a nyní je mohou využívat při skupinové práci (mentální mapy, postery, diskuse aj.), při práci s textem (vyhledávání informací, studium nových poznatků, motivační články aj.) při diskuzích a dalších metodách. Různorodost použitých metod by měla zvýšit zájem o předmět. Při prezentacích či diskusích ve třídě budou mít žáci možnost vyjadřovat své názory. Opakování se pak stane součástí projektových úkolů nebo skupinových prací, kdy je potřeba širšího spektra informací a znalostí.

6.1.1 Akce – 1. fáze

Jak začít? Nejlépe pečlivou přípravou. Stanovím si prvotní cíle a postup jak jich dosáhnout.

Cíle akčního plánu:

- naučit žáky pracovat s metodami: odpovědi a otázky, mentální mapování, práce s textem, procvičování pod dohledem učitele, řízená skupinová práce, pedagogické hry, power pointová prezentace aj.
- motivovat, zaujmout, povzbuzovat a chválit s využitím: příběhů, odměn, známkovat co nejdříve odvedenou práci, konkrétní příklady ze života, ukázat využitelnost znalostí v praxi, nechat říci žáky svůj názor, komentovat vývoj ekonomiky v ČR aj.
- otestovat úroveň znalostí a opakovat: test vstupní, malé testy každých 14 dní, čtvrtletní a pololetní testy, ústní zkoušení, opakování na začátku hodiny formou her a kvízů, metody práce, které využívají i znalosti staršího data aj.
- provádět sebereflexe své práce

Příklady postupu zavádění aktivizujících metod:

- **výklad + otázky a odpovědi** – téma: Živnosti a jejich rozdělení.
 - klademe otázky typu: Co si představujete pod pojmem živnost? Jaké podmínky musí být splněny, abyste mohli podnikat? Setkali jste se s někým, kdo provozuje živnost?
 - vyvoláváme náhodně žáky a snažíme se, aby nám odpověděli nebo se nad tím alespoň zamysleli
 - ve třídě vytvoříme přátelskou atmosféru, aby se žáci nebáli odpovídat i když si nebudou jistí správnosti své odpovědi
 - nezapomeneme na příklady – názornost

- **výklad + mentální mapa** – téma: Dlouhodobý majetek.(P I)
 - při výkladu nového učiva žákům na tabuli malují mentální mapu a vysvětlují, jak postupují a k čemu je mentální mapa užitečná
 - mentální mapu můžou pak využívat při skupinové práci
 - mentální mapa aktivuje mozek jako celek a umožňuje vidět věci z různých úhlů
 - jde o výborný prostředek při opakování

- **výklad + PowerPointová prezentace** – téma: Nezaměstnanost (P II)
 - k výkladu použijeme prezentaci k oživení hodiny a využijeme toho, že si zobrazení klíčových pojmů, můžeme sami ovlivnit
 - podobně jako v bodě 1 budeme klást otázky a pak teprve odkrývat naši verzi
 - opět klademe otázky náhodně a dle svého výběru, aby žáci museli dávat pozor
 - žáci by se měli alespoň pokusit o odpověď i přes novost učiva, vede to k přemýšlení o probírané látce a následně k trvalejšímu zapamatování (metoda objevování)

- **práce s textem** – téma: Obchodní společnosti
 - žáci pracují s učebnicemi, nejprve si přečtou určený text
 - pak dostanou úkoly, které budou plnit
 - Úkol: Vypište ručení, vklad, řízení a rozdělení zisku:
 - první řada: Veřejná obchodní společnost.
 - druhá řada: Komanditní společnost.
 - třetí řada: Společnost s ručením omezeným.
 - čtvrtá řada: Akciová společnost.
 - pak vyberu náhodně jednoho žáka z každé řady, aby svůj úkol přednesl nebo zobrazil na tabuli a budu při tom žákům vysvětlovat jednotlivé pojmy
 - žáci se naučí pracovat s klíčovými poznatky v textu

Takto můžu s žáky pracovat různými metodami a záleží jen na tvořivosti učitele, času na přípravu a materiálních možnostech školy. Všechno co žáky naučím při společné práci, můžu využít v dalších hodinách při jejich samostatné práci.

Dalšími prvky, které se objeví v hodinách, jsou krátké pedagogické hry. Jde o drobné hry a soutěže v rozsahu maximálně do 15 minut, které žáky zábavnou formou budou seznamovat s novinkami, nebo naopak využijeme při opakování probrané látky.

Ukázky pedagogických her:

- **Křížovka** – Oběžný majetek (P III).
- **Vědomostní soutěž** – Základní ekonomické pojmy

Př.

Rozdělím třídu na dvě poloviny Pravá – Levá, postupně kladu jedné a druhé polovině otázky a někdo s příslušné poloviny odpovídá, pokud jedna polovina Neví, dostane šanci druhá. Body zapisuji na tabuli. Vítězí polovina s více body.

- **Doplňovačka** – Živnosti (P IV)
- **Najdi rozdíl mezi** - Téma: Tržní mechanismus

Př.

Mezní x celkový užitek

Strukturální x cyklická nezaměstnanost

Ekonomicky aktivní x neaktivní obyvatelstvo

Zboží x výrobky aj.

Takových her a drobných soutěží lze připravit celou řadu. Žáci si tak zábavnou formou zopakují učivo z minulé hodiny a ještě můžou získat malou jedničku či jiné ohodnocení. Do her zapojujeme všechny žáky a je potřeba vždy vyhodnotit řešení či ocenit snahu.

Ke zvýšení zájmu o předmět můžu využít aktuálních článků z novin, časopisů či internetu. K aktuálním tématům, která se vážou k probírané látce, je možné:

- nechat žáky napsat svůj názor – metoda Blogger (P V)
- s žáky napsat krátký článek do novin
- dát jim za úkol vypsát klíčová slova aj.

Jako učitel ekonomiky, bych měla žáky informovat o aktuálních číslech a vývoji v ekonomice. Je, ale potřeba nechat žákům prostor na utvoření vlastního názoru a nevnučovat jim svůj pohled na situaci. Pro žáky pak může být zajímavé učit se nové informace, díky kterým mohou získat možnost udělat si vlastní názor.

Neméně důležitá v této fázi změn je i zpětná vazba. Nestací pouze hodnotit, jak se mi daří uskutečňovat můj plán, ale je nutné zjišťovat, jestli je účinný a srozumitelný i pro mé žáky. Jak se vyvíjí znalosti a dovednosti žáků, to nejlépe v první fázi ověříme ústním zkoušením, pravidelnými písemnými testy, ale i samostatnou prací žáků na zadaných úkolech. Zde zjistíme, jestli látku chápou a jsou schopni své poznatky aplikovat.

6.1.2 Akce – 2. fáze

Jak už jsem uvedla dříve, ve druhé fázi budu navazovat na to, co jsem žáky naučila používat ve fázi první. Pro přehlednost si shrneme s čím ve 2. fázi můžeme počítat:

- žáci se setkali s aktivizujícími metodami, zatím pod dohledem učitele
- vyzkoušeli si několik pedagogických her a soutěží
- naučili se číst pozorně v textu a umí najít klíčová slova
- orientují se v aktuálních informacích o ekonomickém vývoji
- pravidelně jsou testovány jejich znalosti a vědomosti

Pokud učitel zhodnotí, že žáci jsou již připraveni k samostatnější práci, může do hodin začít zařazovat metody skupinových prací, projekty, prezentace, seminární práce, diskuse aj. Podle Maňáka (1997) je souvislost mezi aktivitou, samostatností a tvořivostí. Když se žáci naučí pracovat aktivně a samostatně, měla by se rozvinout i jejich tvořivost.

Ukázky práce v hodinách ekonomiky:

1. Prodejní činnosti (skupina 4-5 žáků)
 - skupina dostane pracovní list, na kterém bude řešit zadané úkoly (P VI)
 - zvolí si zapisovatele a mluvčí
 - mluvčí na konci hodiny prezentuje výsledek práce skupiny

2. Daňová soustava (skupina 3 žáci)
 - bude se jednat o opakování formou mentálního mapování
 - učitel rozdá papíry a zadá klíčový pojem – Daňová soustava
 - žáci pracují samostatně a vytváří mentální mapu – výsledek je možno vyvěsit ve třídě (P VII)

3. Diskuse na ekonomická témata

- diskusi zařazujeme až pro zkušené žáky
- žáci by měli nastudovat příslušné informace, aby byli schopni diskutovat
- žáci dostanou otázku a formulují své pro a proti. Nejprve ve dvojicích a poté ve skupinách, nakonec se třída rozdělí dle názorů na dvě poloviny a mluvčí z každé poloviny shrne jejich argumenty.
- diskusi řídí učitel (později může tuto činnost převést na žáka). Na konci hodiny diskusi vyhodnotí a zdůrazní klíčové pojmy.

4. Projekt – Téma: Živnosti.

- **Cíl projektu:** Založit fiktivní živnost. Žáci budou pracovat ve dvojicích.
- **Struktura projektu:** Žáci si vyberou konkrétní činnost živnosti. Vytvoří název a vyberou si druh živnosti. Popíší postup založení živnosti a veškeré dokumenty. Vytvoří si živnostenský list se všemi náležitostmi.
- **Pokyny k práci:** Každá dvojice vypracuje návrh živnosti dle struktury projektu. Návrh bude prezentovat před spolužáky. K prezentaci může využít PowerPointovou prezentaci, poster, tabuli.
- **Časový harmonogram:** Na projektu budou žáci pracovat v hodinách ekonomiky (2 hodiny) a při domácím samostudiu. Prezentace proběhne první týden v červnu v hodinách ekonomiky.
- **Studijní materiály:** Učebnice ekonomiky.

Internet (např. www.jakpodnikat.cz)

- **Rozsah práce:** 1-2 strany A₄ + přílohy (živnostenský list-fiktivní aj.) nebo PowerPointová prezentace v elektronické podobě.
- **Výsledek a hodnocení práce:** Projekt bude oznámkován a známka se započítá do celkového hodnocení. Hodnotí se úprava odevzdané práce, tvořivost a nápaditost činnosti, splnění všech náležitostí při postupu zakládání živnosti.

Na konec je potřeba shrnout čeho se tento plán pokouší dosáhnout:

1. používáním výše uvedených metod se rozvinou klíčové dovednosti žáků, jako je spolupráce (skupinová výuka), komunikace (diskuse a možnosti projevit svůj názor), tvořivost (projekty a úkoly na procvičování) a samostatnost (při práci na úkolech a ve skupinách)
2. drobnými hrami a zajímavými aktuálními informacemi se pokoušíme zvýšit zájem o předmět a důležité je zdůrazňovat uplatnění znalostí v praxi
3. práce s textem učí žáky pracovat s informacemi a zlepšuje i jejich schopnost samostudia (k opakování učiva mohou například doma využít mentálního mapování)
4. orientace v aktuální ekonomické situaci zvyšuje žákům jejich prestiž u vrstevníků či rodičů
5. možnost vyjádřit názory písemně dává šanci i introvertně zaměřeným žákům
6. neustále testování přináší nutnost opakování znalostí a následně jejich uložení do dlouhodobé paměti
7. práce ve skupinách či na projektech umožňuje opět využívat veškeré znalosti a dochází tak k jejich upevnování
8. samostatnou práci na projektech a ve skupinách apod. se žáci učí přemýšlet a tvořit
9. diskuse přináší možnost kritického myšlení o problémech a nutnost učit se naslouchat druhým, což je nutné i u skupinové spolupráce a stejně tak se učí toleranci ke spolužákům
10. celkově by pak tyto metody měli budovat vztah učitel-žák a zlepšovat pracovní klima ve třídě.

6.1.3 Časový plán

V případě akčního plánu je jeho časové rozčlenění zcela závislé na jednotlivých třídách. Vždy je na učiteli, kdy už vidí, že žáci pracují aktivně a samostatně. Jeho úkolem je žáky povzbuzovat a rozlišovat individuální potřeby žáků a jednotlivých tříd. Pravidelná zpětná vazba zas učiteli ukazuje, jestli jsou jeho metody nejen zábavné a zajímavé, ale hlavně zda-li došlo k osvojení učiva ve stanoveném rozsahu. Pokud by se tak nestalo je nutné akční plán upravit.

Jakmile se s žáky dostaneme do druhé fáze, je jen na nás jaké metody a formy výuky budeme využívat. Nyní už můžeme s žáky pracovat různými metodami podle témat učiva, prostředí, časových možností a individuality třídy. Vždy je ale dobré mít na paměti, že méně je někdy více a proto vždy jednotlivé metody zavádět postupně. Dejme žákům čas, ať si zvyknou na novou metodu a my zas budeme mít odstup při hodnocení účinnosti metod v jednotlivých třídách. Ne všechny metody jsou totiž vhodné pro všechny třídy.

Pozn.

Zavádění akce by mělo pokračovat v průběhu celého roku. Je nutno postupné kroky vždy analyzovat a v případě zjištěných problémů, modifikovat akci dle potřeb. Pokud by se vyskytly ve třídách i další problémové oblasti je nutno navrhnout další opatření.

Vzhledem k rozsahu práce a časové náročnosti postupných kroků nelze celý plán realizovat v praxi. Část akce, kterou jsem s žáky ověřovala, ale nabízela slibný vývoj a postupné zařazování aktivizujících metod do výuky by žáky naučil pracovat v hodinách aktivně, samostatně a tvořivě.

ZÁVĚR

V úvodu své práce si kladu za cíl řešit nízkou aktivitu žáků ve výuce na střední škole. Díky akčnímu výzkumu jsem si potvrdila své pozorování, že tento problém ve školách existuje. Zároveň jsem, ale při sběru dat zjistila, že nejde o problém samotných žáků, ale spíše o zvolené činnosti a celkovou koncepci hodin. Proto jsem navrhla aktivity, které by měli zajistit větší spolupráci učitele s žáky a rozvíjet u žáků klíčové kompetence, jako je samostatnost, komunikace, spolupráce a tvořivost. Tyto kompetence jsou pro žáky velmi důležité zejména v budoucnu, až si budou hledat práci. Podporují zdravé sebevědomí a umožňují žákům naučit se samostatně řešit problémy a překonávat překážky, kterých ve svém životě jistě ještě hodně potkají. Proto je návrh mé akce zaměřen na řešení úloh a aplikaci poznatků do praktických příkladů. Také je důležité žákům umožnit vyjádřit a formulovat jejich názory a postoje k probíranému učivu. K procvičení těchto dovedností používám, práci s textem, možnosti písemného vyjádření, skupinovou práci a pro zkušenější i diskusi na dané téma. Všechny aktivity, které plán navrhuje, by měl hravou a zajímavou formou umožnit žákům získat potřebné znalosti a dovednosti.

Při pedagogické praxi jsem některé z mých aktivit použila a potvrdila jsem si, že jejich zařazení do hodin žáky aktivizuje. Některé, ale z mých metod vyžadují delší čas na zapracování do hodin a zejména je pro jejich aplikaci důležité vytvořit si s žáky pozitivní atmosféru ve třídě. Myslím si, že pokud chci, aby žáci při mých hodinách byli aktivní, musím být i já jako učitel aktivní a tvořivá. Chápu, že přípravy rozmanitých hodin zaberou spoustu času a sama jsem si to již vyzkoušela. Přesto si v průběhu let mohu vytvořit zásobu pracovních listů a her, které budu ve svých hodinách používat. Jako omezující vidím, množství obsahu učiva, které učitel musí žáky naučit. V dnešní záplavě informací je, ale mnohem důležitější umět se orientovat, rozhodovat, analyzovat a posuzovat, které informace a znalosti jsou pro nás v daný okamžik opravdu důležité. Proto si myslím, že by se u žáků mělo hlavně rozvíjet samostatné myšlení.

Závěrem musím konstatovat, že jsem šla na praxi s představou, že metody vyučování se od mých let na střední škole již pozměnili. Nejde mi o moderní techniku či interaktivní tabule a jiné vymoženosti, které by jistě přispěly k zajímavému a poutavému vyučování, ale mluvím spíše o přístupu učitelů a používaných metodách. I pohledem studentů z různých středních škol je opravdu málo těch, kteří kromě výkladu využívají i jiných metod výuky. Hodně se o změnách mluví, ale ve skutečnosti se toho mnoho neděje. Chápu, že pro mnohé

učitele je obtížné měnit styl své práce. Ale dnešní doba, která se tak rychle vyvíjí, potřebuje, abychom jsme se situacím naučili přizpůsobovat. Nevím, kolik toho změny ministerské vyhlášky a nařízení, ale vím, že školy dělají učitelé a proto by se měli snažit změnit právě ti kdo, přichází s žáky do každodenního kontaktu.

Na úplný závěr bych chtěla poznamenat, že při práci na zajímavějších hodinách by mohly učitelům pomoci tzv. pracovní listy. Jednalo by se o zpracované ekonomické úkoly, křížovky a návody na konkrétní hry, které by si učitelé mohli využívat při svých hodinách. Pracovní listy by byly zpracovány podle ekonomických témat, které se učí na středních školách. Škola by si mohla zakoupit sadu témat a podle potřeb je rozmnožit pro své učitele. To by jim ušetřilo spoustu času s přípravou. V konečném důsledku by to ocenili i studenti, pro které by hodiny byly zajímavější a zábavnější.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-118-2.
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- DYTRTOVÁ, R., KRHUTOVÁ, M. *Učitel - Příprava na profesi*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2863-6.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.
- HRUBÁ, J. Vztahy a výuka ve školách. *Učitelské listy*[online]. 2010, [cit. 2010-04-19]. URL: <<http://www.ucitelske-listy.cz/2010/02/jana-hruba-vztahy-vyuka-ve-skolach.html>>.
- CHUDÝ, Š., KAŠPÁRKOVÁ, S. *Didaktická propedeutika*. Zlín: UTB, 2007. ISBN 978-80-7318-552-7.
- KLÍNSKÝ, P., MÜNCH, O. *Ekonomika 1. Pro obchodní akademie a ostatní střední školy*. Praha: Fortuna, 2007. ISBN 978-80-7373-000-0.
- KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R. *Vyučování jako dialog*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1541-4.
- MAŇÁK, J. Proces výchovy k tvořivosti. In *Tvořivostí učitele k tvořivosti žáků*. Brno: Paido, 1997, s. 15-18. ISBN 80-85931-47-8.
- MŠMT. Školský zákon č. 561/2004 [online]. Praha: 2008. URL: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>>.
- PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-172-7.
- ŘÝDL, K. *Metoda Montessori pro naše dítě. Inspirace pro rodiče a další zájemce*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-841-1.
- SITNÁ, D. *Metody aktivního vyučování*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1.
- ŠVP Ekonomické lyceum – SPŠ Zlín. Charakteristika vzdělávacího programu [online]. URL: http://www.spszl.cz/soubory/svp/lye/lye_www/charakteristika-vzdelavaciho-programu_zacleneni-prurezovych-temat.htm

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

pozn. poznámka

apod. a podobně

aj. a jiné

Př. příklad

RVP Rámcový vzdělávací program

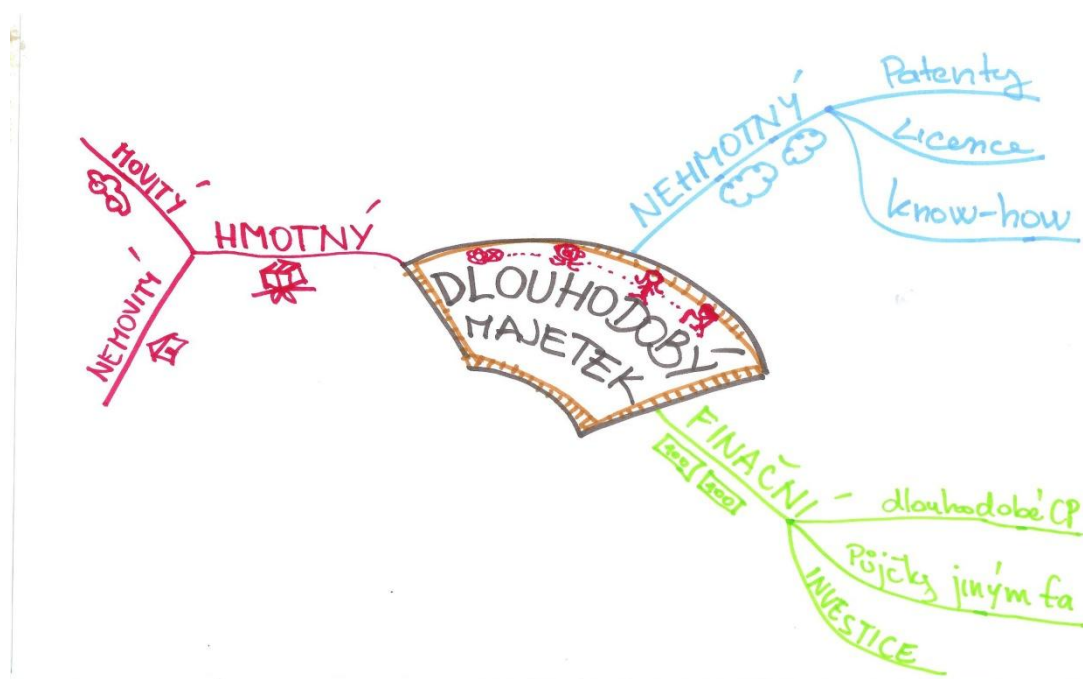
ŠVP Školní vzdělávací program

MŠMT ... Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

SEZNAM PŘÍLOH

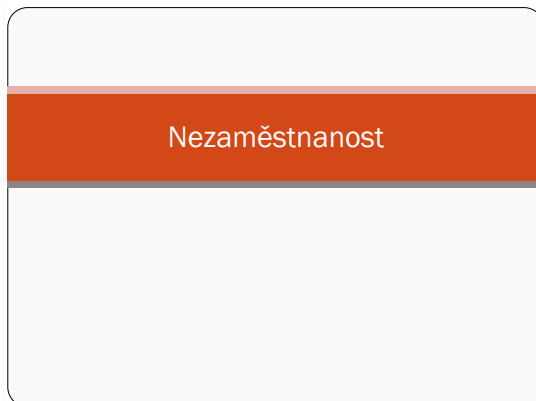
- P I Ukázka mentální mapy (Dlouhodobý majetek)
- P II Ukázka PowerPointové prezentace
- P III Křížovka: opakování na Oběžný majetek
- P IV Doplnovačka: opakování Živnosti
- P V Pracovní list na metodu Blogger
- P VI Pracovní list do skupiny na téma: Prodejní činnosti
- P VII Ukázka mentální mapy: Daňová soustava

PŘÍLOHA P I: Ukázka mentální mapy (Dlouhodobý majetek)

PŘÍLOHA P II: Ukázka PowerPointové prezentace

Všechny **červené texty** budou žáci doplňovat.

Práce jako výrobní faktor

- **Výrobní faktor** : **PRÁCE**
Na trhu práce se setkává nabídka a poptávka.
- Nabídka práce (lidé hledající práci) je vyšší než poptávka (firmy, které nabízejí pracovní místa) = **nezaměstnanost**.

Makroekonomický pohled na nezaměstnanost

DOBROVOLNÁ

- lidé mají pracovní sílu, ale nechťejí pracovat

NEDOBROVOLNÁ

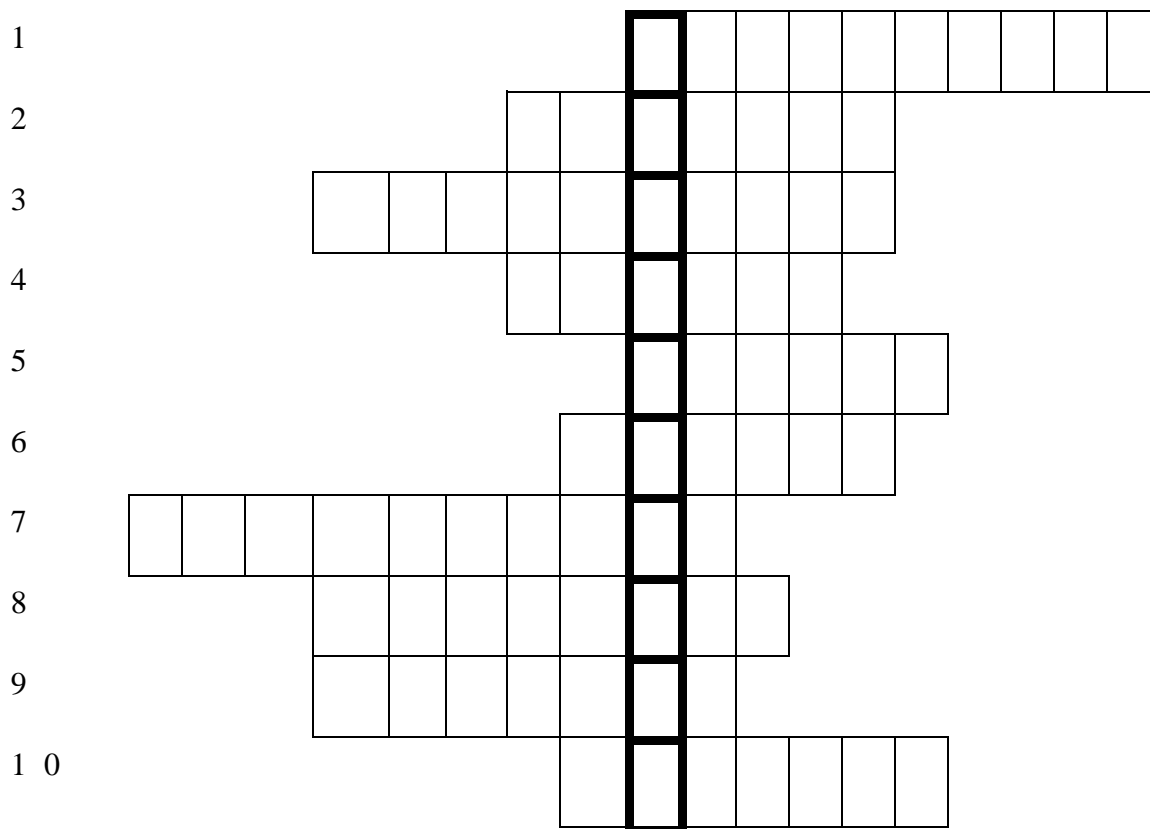
- lidé chtějí a potřebují pracovat, ale nemohou sehnat odpovídající práci

Míra nezaměstnanosti

Výpočet míry nezaměstnanosti:

$$\text{Míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{Nedobrovolně nezaměstnaní}}{\text{Ekonomicky aktivní obyvatelstvo}} \times 100\%$$

PŘÍLOHA P III: Křížovka: opakování na Oběžný majetek

1. Nárok na zaplacení za poskytnuté služby a statky nazýváme
2. Firma produkuje hotové
3. Majetek firmy dělíme na oběžný a(používá se delší dobu)
4. Oběžný majetek ve věcné formě nazýváme
5. V pokladně a na účtech v bance má firma
6. Stravenky, poštovní známky, kolky a jiné nazýváme souhrnně
7. Částečně opracovaný materiál určený k dalšímu prodeji jsou
8. K výrobě výrobků potřebujeme základní (suroviny, obaly atd.)
9. Zemědělská družstva mají i živé zásoby a to jsou
10. To co firma vlastní se souhrnně nazývá

PŘÍLOHA P V: Pracovní list na metodu Blogger

BLOGGER

Určete tři klíčová slova, pod kterými se bude článek vyhledávat na internetu

Reagujte na článek tak, že dokončíte následující věty:

Myslím si, že...

Mám pocit, že...

Nesouhlasím s tím, že...

Souhlasím s tím, že...

PŘÍLOHA P VI: Pracovní list do skupiny na téma: Prodejní činnosti.

Prodejní činnosti Název skupiny (firmy):

Výrobek / služba:	
Výrobce/obchodník:	
Pro koho je zboží určeno: (zakazník)	
Jak dostaneme zboží k zákazníkovi: (způsob prodeje)	
Jak se o nás zákazník dozví: (způsob propagace)	

Poznámky:

Volte jeden výrobek či jednu službu.

Všechny své návrhy zdůvodníte při prezentaci.

PŘÍLOHA P VII: Ukázka mentální mapy: Daňová soustava.

